

RECENZJA
PRACY DOKTORSKIEJ
Mgr Anny Waligórskiej-Kotfas
pt. **„Determinanty rozwoju usług infobrokerskich W Polsce”**
napisanej pod kierunkiem dr hab. Grażyny Wolskiej, prof. US
w Katedrze Ekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego
Szczecin 2017

Podstawa opracowania recenzji – pismo Dziekana Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego z dn. 23.02.2017 r., Pana prof. dr hab. Juliusza Engelhardta w sprawie sporządzenia recenzji rozprawy doktorskiej mgr Anny Waligórskiej-Kotfas w związku z podjętą uchwałą Rady Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 21.02.2017 r.

1. Uwagi ogólne

Rozprawa przedłożona w maszynopisie składa się z 5 rozdziałów, ilustrowanych 84 rysunkami oraz 54 tabelami. Tekst pracy wraz ze spisem literatury, rysunków, tabel i załączników liczy 260 stron. Na treść opracowania składa się:

- Wstęp (8 stron)
- Rozdział I Usługi infobrokerskie jako obszar profesjonalnych e-usług w gospodarce opartej na wiedzy (59 stron);
- Rozdział II Otoczenie prawno-organizacyjne funkcjonowania rynku oraz świadczenia usług infobrokerskich w Polsce (31 stron);
- Rozdział III Deskrypcja usług infobrokerskich w Polsce (24 stron);
- Rozdział IV Rozpoznawalność oraz analiza determinant rozwoju usług infobrokerskich w Polsce w świetle badań empirycznych (63 stron);
- Rozdział V Model kształtowania rozwoju usług infobrokerskich na polskim rynku usług informacyjnych (18 stron)
- Wnioski końcowe (7 stron)

Recenzowana rozprawa doktorska poświęcona jest obszarowi badawczemu z zakresu nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. Dotyczy koncepcji rozwoju usług infobrokerskich w Polsce stanowiącej zbiór spójnych działań na poziomie makro, mezo i mikroekonomicznym oraz społecznym. Prezentowane zagadnienia dotyczą tematu ważnego i aktualnego, i to nie tylko na skalę krajową, ale i międzynarodową. Stopień zainteresowania badaczy i naukowców problematyką rozwoju usług infobrokerskich w Polsce wciąż jest stosunkowo niewielki. Warto wyraźnie podkreślić, że wybrany przez Autorkę problem badawczy jest ważny zarówno z punktu widzenia teorii, jak i praktyki gospodarczej. Szczególne znaczenie ma tutaj wypełnienie, poprzez badania empiryczne, istniejącej luki w odniesieniu do identyfikacji oraz hierarchizacji determinant kształtujących popyt na usługi infobrokerskie. Podzielam stwierdzenie Autorki, że niewiele jest opracowań naukowych na temat uwarunkowań i czynników rozwoju usług infobrokerskich w Polsce. Ewidentnie brakuje opracowań kompleksowych i wszechstronnych dotyczących heurystycznej analizy powiązań atrybutów usług infobrokerskich z paradygmatem gospodarki opartej na wiedzy i określenia determinant rozwoju badanego rynku powiązanych z sytuacją społeczno-gospodarczą Polski. Ten deficyt dotyczy także opracowań dotyczących kwestii etycznych, tak często i trafnie podejmowanych w pracy, że aż żal iż nie zostały one silniej zaakcentowane w tytule rozprawy.

W pracy wykorzystana została bogata, trafnie dobrana literatura polska i zagraniczna. Nie dostrzegam w tym względzie żadnych braków. Autorka poprawnie powołała i wykorzystała 178 pozycji bibliograficznych zwartych i czasopiśmienniczych (w tym 32 w języku angielskim), prawie wszystkie wydane po 2000 r., 26 aktów prawnych oraz 64 źródła internetowe. Nie widzę również przesady w drugą stronę, czyli nadmiernego, nieuzasadnionego cytowania. Literatura stanowiła podstawę interpretacji ważnych kategorii pojęciowych i badawczych oraz opracowania części teoretycznej rozprawy. W pracy wykorzystane zostały także liczne dane liczbowe zaczerpnięte z baz danych i raportów publikowanych przez takie instytucje krajowe i międzynarodowe jak: OECD, WBI, Eurostat, GUS i inne. Cennym źródłem informacji okazały się wyniki własnych badań Autorki. Badania przeprowadzone zostały m.in. metodą ankietową. W analizie zgromadzonych danych Doktorantka wykorzystała właściwie dobrane metody analizy statystycznej. Na podstawie odpowiednio dobranych metod badań Autorce udało się przeprowadzić logiczną weryfikację sformułowanych hipotez i osiągnąć cele badań.

2. Ocena struktury i zawartości rozprawy doktorskiej

Jak już wcześniej wspomniano, opiniowana rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów, wstępu oraz wniosków końcowych. Układ treści pracy jest poprawny, struktura - czytelna i przejrzysta, dobrze odzwierciedlająca sekwencję przedstawionego w rozprawie postępowania badawczego. Poszczególne części pracy są ze sobą dobrze skomunikowane i powiązane (jedno wynika z drugiego). Oprócz tego, że praca została napisana w sposób komunikatywny, to język w niej użyty jest precyzyjny i poprawny terminologicznie. Praca posiada bogatą warstwę teoretyczną, metodyczną i co szczególnie ważne ma także charakter studium empirycznego.

Odnosząc się do wstępu pracy oraz biorąc pod uwagę przyjęte cele oraz hipotezy rozprawy, Autorka prawidłowo określiła zakresy swoich badań i przyjęła właściwą procedurę badawczą, zaprezentowaną w skrócie we wstępie. Wysoko oceniam przyjęte przez Autorkę założenia koncepcyjno-metodyczne rozwiązania podjętego, złożonego problemu naukowego. Na tle merytorycznego uzasadnienia potrzeby badań, wskazania wyraźnych luk w badaniach dotyczących rozwoju i determinant rynku usług infobrokerskich Doktorantka sformułowała hipotezę badawczą, zgodnie z którą „rozwój usług infobrokerskich zwiększa użyteczność przepływu informacji oraz wpływa na zdynamizowanie gospodarki opartej na wiedzy w Polsce”. Hipotezę główną dopełniają trafnie przyjęte przez Doktorantkę hipotezy cząstkowe, pomocnicze. Te przypuszczenia naukowe Autorki wyprowadzone zostały z przyjętych przez nią podstaw teoretycznych i metodycznych rozprawy.

Główny, badawczy cel pracy, jakim była „identyfikacja i empiryczna weryfikacja oddziaływania determinant indukujących rozwój usług infobrokerskich w Polsce z uwzględnieniem aspektu etycznego, w tym głównie związków przyczynowo-skutkowych na niwie etyka – usługi profesjonalne – e-usługi oraz opracowanie modelu rozwoju usług infobrokerskich na polskim rynku informacyjnym” sformułowany został w sposób dojrzały. Został on prawidłowo zdezagregowany na cele szczegółowe o charakterze poznawczym, a przy tym praktycznym. Wyodrębnienie celów szczegółowych miało z pewnością posłużyć Autorce realizacji celu głównego. Tak też się stało.

Rozdział pierwszy poświęcony został rozważaniom teoretycznym na temat usług infobrokerskich. W rozważaniach przyjęto dwie, współzależne perspektywy i na tej podstawie zidentyfikowano determinanty rozwoju usług infobrokerskich w Polsce, na tle trzech innych celowo wybranych państw europejskich wdrażających wytyczne gospodarki opartej na wiedzy. Ostatnią część rozdziału stanowią refleksje etyczne z punktu widzenia reorientacji

społeczno-gospodarczych wyznaczanych przez gospodarkę opartą na wiedzy. Ta część pracy stworzyła dobre teoretyczne podstawy do dalszych badań (zdefiniowano ważne pojęcia, dokonano ich operacjonalizacji, ustalono uwarunkowania i determinanty rozwoju badanego rynku itp.).

Drugi rozdział pracy rozwiązuje istotne problemy natury prawno-regulacyjnej oraz organizacyjnej świadczenia usług infobrokerskich. Dodatkowo dane statystyczne zawarte w rozdziale dobrze ilustrują stan rozwoju sektora usług informacyjnych, do których zaliczają się usługi infobrokerskie, w latach 2008-2012. Mając na uwadze wczesną fazę rozwoju badanego rynku oraz ograniczenia po stronie podaży informacji statystycznej przedział ten należy uznać za właściwy. Autorka dokonuje także wyczerpującej charakterystyki podmiotów świadczących usługi infobrokerskie na podstawie danych rejestru REGON. W końcowej części rozważań słusznie zaznacza, że świadczeniu tego typu usług mogą towarzyszyć dylematy natury etycznej, tak w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, jak i sposobu i jakości świadczonych usług. Odnosząc się do ustaleń Autorki dotyczących otoczenia prawno-organizacyjnego funkcjonowania samego rynku i świadczenia usług infobrokerskich w Polsce powstaje pytanie, jakie jest stanowisko Doktorantki w sprawie przyszłych kierunków rozwoju/perspektyw rozwoju badanego rynku oraz potrzeby tworzenia dodatkowych uregulowań prawnych służących ochronie usługobiorców i innych uczestników rynku?

W trzecim rozdziale pracy rozważania Autorki ukierunkowane zostały na opis usług infobrokerskich w Polsce. W tej części pracy za ważne uważam, odniesienie się Autorki do bardzo aktualnych informacji na temat specyfiki zawodu brokera informacji, metod, technik i strategii wyszukiwawczych stosowanych w jego pracy. Interesująco Autorka prezentuje także pozostałe punkty niniejszego rozdziału, który zamyka analiza przypadku przedsiębiorstwa X. Rozdział ten stanowił dobre uzupełnienie wcześniej prezentowanych treści. Z punktu widzenia układu treści pracy mógł być, ale nie musiał, zaprezentowany jako drugi w kolejności.

Z punktu widzenia realizacji celów i weryfikacji hipotez rozdział czwarty i piąty miały szczególne znaczenie. W rozdziale czwartym Doktorantka w satysfakcjonujący sposób rozstrzyga problemy metodyczne związane z rozpoznawalnością oraz analizą determinant rozwoju usług infobrokerskich w Polsce. Rozpoznanie w tym obszarze wymagały przyjęcia wielowymiarowej koncepcji badań. W pracy wykorzystano ilościowe i jakościowe metody badań. W badaniach ilościowych, z wykorzystaniem metody ankietowej Autorka pracy dotarła do 503 respondentów. Wykorzystała w tym celu kilka metod doboru celowego

jednostek. Wybór metod i technik przez Doktorantkę oparty jest na obszernej argumentacji ich wykorzystania w postępowaniu badawczym, co ocenić należy pozytywnie.

Odnosząc się do rozpoznania Autorki w tym obszarze podkreślić należy jej cenne konkluzje dotyczące czynników warunkujących ekspansję badanego rynku oraz hamujące jego rozwój. Autorka poddała wnikliwej analizie percepcję usług infobrokerskich z uwzględnieniem różnych cech metryczkowych respondentów. Dokonała gradacji determinant rynku infobrokerskiego oraz oceniła potencjał i dysfunkcje wpływające na jego rozwój, odwołując się niejednokrotnie do przeprowadzonej we wcześniejszych rozdziałach analizy uwarunkowań i determinant funkcjonowania tegoż rynku. Ogólnie, rozdział ten zawiera rezultaty własnych badań Doktorantki. Uzyskane wyniki są niezwykle wartościowe gdyż uzupełniają, w niektórych miejscach tworzą wiedzę na temat determinant rozwoju rynku infobrokerskiego w Polsce. Zapewne ogólnopolskie badania o charakterze reprezentacyjnym stanowiłyby tu doskonalszą podstawę wnioskowania, niemniej zorganizowanie takich badań jest bardzo trudne, m.in. z powodu braku operatu losowania, wysokich kosztów realizacji, czasu i innych ograniczeń natury organizacyjnej.

Mając na uwadze rozpoznania Autorki w tym zasadniczym rozdziale dysertacji powstaje pytanie, jak wspomóc rozwój rynku infobrokerskiego w Polsce, jakie działania można by podjąć w kierunku upowszechnienia informacji o istnieniu tych dość specyficznych usług profesjonalnych, jak sprawić by usługobiorcy nie obawiali się naruszenia tajemnicy własnego przedsiębiorstwa itd. Dlaczego zdaniem Doktorantki usługobiorcy nie przywiązują szczególnego znaczenia do etycznego wymiaru praktyki świadczenia usług infobrokerskich? Są to pytania, które nasuwają się czytelnikowi po lekturze rozdziału IV. Poszukiwanie odpowiedzi na nie może stanowić treść dalszych badań Autorki w tym, jakże interesującym obszarze.

Dopełnieniem rozpoznania w zakresie determinant rozwoju rynku infobrokerskiego w Polsce jest piąta część dysertacji. Zawiera ona deskryptywny model rozwoju usług infobrokerskich w Polsce, skonstruowany w oparciu o ustalenia poczynione w poprzednim rozdziale. Autorka zaproponowała też drugi – preskryptywny model rozwoju usług infobrokerskich bazujący na działaniach w wymiarze etycznym, co wynikało bardziej z Jej rozpoznania teoretycznych, a nie empirycznych. Z punktu widzenia metodologicznego obydwa modele zostały opracowane prawidłowo. Zawierają istotne zmienne, które ujawniają się we wzajemnych zależnościach i w pewnym sensie wyjaśnienie dochodzenia określonych zjawisk. W zaprezentowanych modelach Doktorantka starała się możliwie wiernie i w sposób uproszczony odzwierciedlić badaną rzeczywistość. Oczywiście trzeba przy tym pamiętać, że

model nigdy nie będzie odzwierciedlał tej rzeczywistości w sposób idealny i pełny. Jednak nie o to tutaj chodzi, chodzi o to by stał się on „instrumentem” pozwalającym na zrozumienie pewnych zależności i związków, w tym przypadku tych które ostatecznie kształtują poziom rozwoju usług infobrokerskich. Przedstawione modele, mimo skomplikowanej struktury, z pewnością mają szansę znaleźć obszary potencjalnego zastosowania. Pomagają ponadto rozwijać teorię dotyczącą rynku infobrokerskiego. W rozdziale V Autorka wskazuje także na aplikacyjne możliwości wykorzystania wyników Jej badań, akcentując przy tym korzyści płynące z poszczególnych rozwiązań oraz ograniczenia i zagrożenia wynikające z ich wdrożenia. Wskazanie tych dwóch modeli kształtowania rozwoju usług na badanym rynku stanowi cenną wartość dodaną dysertacji.

Zakończenie stanowi umiejętnie przeprowadzona synteza wyników rozpoznania Doktorantki. Odniosła się Ona do celów i hipotez postawionych we wstępie.

3. Uwagi szczegółowe i dyskusyjne

1. Praca napisana jest w sposób poprawny. Występujące niedociągnięcia formalne i językowe są bardzo rzadkie (str. 88, 11 linijka od góry, 212, 2 linijka od dołu, 216, 7 linijka od góry, 242, 5 linijka od góry, sformułowanie „ankieta” zamiast „kwestionariusz ankietowy”, uznanie informacji za „towar”, a nie „produkt” na str. 192, powtórzenie informacji ze str. 132 w przypisie nr 214). Zastanawia też sens powtarzania informacji w postaci wykresu i tabeli – w rozdz. IV (np. str. 173, 174), gdzie tabele mogły być dodatkowo ubogacone informacją o wartościach procentowych lub odwrotnie, tym bardziej że informacje o liczbie wskazań lub wartościach względnych pojawiają się także w treściach komentowanych przez Autorkę. Na str. 143 Autorka pisze o 45,6% wzroście liczby podmiotów infobrokerskich, podczas gdy wzrost ten wynosi 83,8% (chodzi o wartość K. Nizioł – 173 oraz wynikające z badań Autorki – 318).

Pomimo tych drobnych niedoskonałości, wymienionych niejako z obowiązku recenzenta, pracę wyróżnia duża dbałość o stronę formalną i graficzną. Cechuje ją poprawny język oraz duża dokładność.

2. Pewnym niedociągnięciem wprowadzającym w błąd czytelnika jest zamienne używanie pojęć usługobiorca i konsument – w kontekście potrzeb i zasobów informacyjnych zaspokajających potrzeby (np. str. 52, 59, 129, 131, 163, 173, 189, 193, 194, 200). Trzeba pamiętać, że w naukach ekonomicznych pojęcie konsumenta (bez przymiotnika zbiorowy) oznacza najczęściej osobę, podmiot indywidualny nabywający przedmiot konsumpcji na

własny użytek lub użytek własnego gospodarstwa domowego. Jest to jednocześnie ostatnie ogniwo występujące na końcu łańcucha ekonomicznego. Tymczasem odbiorcą usług infobrokerskich może być konsument indywidualny, czyli osoba, która poszukuje informacji na własne potrzeby, o czym Autorka pisze na str. 197 i 214, ale nie musi tak być. Oferta w zakresie usług infobrokerskich kierowana jest często do przedsiębiorstw segmentu MŚP, dużych przedsiębiorstw, korporacji międzynarodowych, urzędów administracji państwowej itd., o czym Autorka pisze na str. 56. Uważam więc, że sformułowanie o „zaspokojeniu potrzeb informacyjnych konsumentów” jest w analizowanym kontekście mało precyzyjne.

3. Wydaje mi się, że włączenie do tytułu rozprawy kontekstu etycznego wpłynęłoby na bardziej precyzyjne dopasowanie tematu rozprawy do treści w niej zawartej.
4. Za ważne uważam rozpoznania Autorki dotyczące otoczenia prawno-organizacyjnego funkcjonowania rynku i wynikające z niego ograniczenia i możliwości. Zastanawia mnie jednak czy w obszarze badań nad rozwojem usług infobrokerskich w Polsce nie należało wspomnieć także o innych, ważnych elementach otoczenia działania czy ogólnych makro uwarunkowaniach (np. ekonomicznych, społecznych, kulturowych, przestrzennych).
5. Mam świadomość, iż pewne zastrzeżenia metodologiczne specjalistów statystyków mogłyby dotyczyć metod weryfikacji postawionych hipotez, zgodnie ze schematem *modus tollens*. Niemniej, jak podaje literatura przedmiotu istotą metody naukowej w badaniach ekonomicznych jest obiektywne i uporządkowane podejście do przedmiotu badań oraz racjonalne wnioskowanie na podstawie wyników badań [wg. Marka Blauga]. Metodologia rozwiązywania problemów naukowych formułowanych w ramach ekonomik funkcjonalnych polega na „wzięciu pod lupę” najważniejszych powszechnie występujących uwarunkowań, powiązań, skutków dla różnych grup podmiotów. Warsztat badawczy tych ekonomik może opierać się na instrumentach pomiaru oraz ocenach formułowanych na podstawie logicznych przesłanek płynących z dostępnych źródeł informacji. Tak też uczyniła Doktorantka i w pełni się z tym zgadzam. Na podstawie rezultatów badań Autorce pracy udało się dowieść prawdziwości hipotez (poza hipotezą pomocniczą czwartą, którą Autorka weryfikuje jedynie na podstawie rozważań teoretycznych).
6. Doktorantka umiejętnie wykorzystała interesujące przykłady dotyczące funkcjonowania badanego rynku (np. na str. 55). Ułatwia to odbiór przekazywanych treści i sprawia, że czytelnik z dużym zainteresowaniem podchodzi do dalszej lektury. Bardzo dobrze wykorzystuje także literaturę przedmiotu, powołując się na nią lub przytaczając konkretne

opinie, dowodząc dobrego przygotowania warsztatowego. Jest to tym trudniejsze, że niejednokrotnie problematyka pracy wykracza poza obszar nauk ekonomicznych, podejmując kwestie z zakresu prawa, socjologii czy psychologii.

7. Należy także docenić ładny, rzetelny, precyzyjny język Autorki a także poprawność stylistyczną Jej wypowiedzi. Użyła dokładnie tylu słów, ilu potrzeba do przedstawienia danej kwestii. Jednoznaczność wypowiedzi Autorki nie wprowadza żadnych wątpliwości w odbiorze rozprawy.

Kończąc pragnę podkreślić, że pracę doktorską pani mgr Anny Waligórskiej-Kotfas oceniam wysoko, co uzasadnia:

- ważny, aktualny i relatywnie nowy – z punktu widzenia poznawczego, metodycznego i praktycznego – problem naukowy, którego poziom rozwiązania określam jako satysfakcjonujący;
- przyjęcie i zastosowanie prawidłowo dobranych, kompleksowych podstaw źródłowych i metod badania determinant rynku infobrokerskiego;
- spójna, logiczna i czytelna struktura pracy oraz konsekwentny wywód podporządkowany realizacji celów i weryfikacji hipotez.

Uważam ponadto, że recenzowana praca porządkuje dotychczasową wiedzę oraz wypełnia lukę poznawczą w wybranych obszarach wiedzy w zakresie funkcjonowania rynku infobrokerskiego w Polsce, jego uwarunkowań oraz podmiotów występujących po stronie popytowej i podaźowej rynku.

4. Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę swoje powyższe wnioski stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Anny Waligórskiej-Kotfas pt. „**Determinanty rozwoju usług infobrokerskich w Polsce**” spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia, określone w obowiązującej w Polsce ustawie o stopniach i tytule naukowym i na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Jej do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

